

Ks. Arkadiusz Wuwer

Zasada subsydiarności

Perspektywa
nauczania społecznego Kościoła

Księgarnia św. Jacka
Katowice 2011

Studia i Materiały
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Nr 67

Redaktor serii:
ks. Artur Malina

„Wciąż nowe, żmudne poszukiwanie słusznego ładu rzeczy ludzkich jest zadaniem każdego pokolenia; nigdy nie jest zadaniem skończonym. Każde pokolenie powinno wносить wkład w ustalenie przekonującego ładu wolności i dobra, który byłby pomocny dla przyszłego pokolenia jako wskazówka, jak właściwie korzystać z wolności ludzkiej, a w ten sposób dałby, oczywiście w granicach ludzkich możliwości, pewną gwarancję na przyszłość. Inaczej mówiąc, dobre struktury pomagają, ale same nie wystarczą”.

Benedykt XVI,
encyklika *Spe salvi*, nr 25

SPIS TREŚCI

TABLE OF CONTENTS	9
WYKAZ SKRÓTÓW	11
WPROWADZENIE	17
ROZDZIAŁ I	
IDEA I ZASADA SUBSYDIARNOŚCI	29
1. Analiza pojęcia subsydiarności	30
1.1. Znaczenie semantyczne pojęcia „subsydiarność”	31
1.2. Subsydiarność jako idea i zasada społeczna	37
2. W kierunku definicji subsydiarności	51
2.1. Aspekt narzędziowo-organizacyjny subsydiarności	52
2.2. Aspekt moralno-kompetencyjny subsydiarności	60
ROZDZIAŁ II	
HISTORYCZNE NURTY INTERPRETACJI SUBSYDIARNOŚCI	73
1. Subsydiarność w interpretacji nurtu kulturalno-laickiego	75
1.1. Johannes Althusius z Emden	76
1.2. Thomas Hobbes, John Locke i utilityści	83
1.3. Alexis de Tocqueville i Pierre-Joseph Proudhon	89
1.4. Kontynuatorzy	91
2. Subsydiarność w interpretacji nurtu kulturalno-religijnego	93
2.1. Św. Tomasz z Akwinu	98
2.2. Wilhelm von Ketteler	106
2.3. Heinrich Pesch	110
2.4. Kontynuatorzy	114
ROZDZIAŁ III	
PERSPEKTYWA KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ	118
1. Biblijne inspiracje subsydiarności	120
1.1. Pierwotny stan szczęścia (Rdz 2,18-24)	122
1.2. Rada Jetry (Wj 18,18-22)	125
1.3. Uzdrawienie epileptyka (Mk 9,14-29)	127
1.4. Przypowieść o talentach (Mt 25,14-30)	129
1.5. Rozmnożenie chlebów (Mk 6,32-44)	132
1.6. Przepowiadanie św. Pawła Apostoła	134
2. Zasada subsydiarności w Magisterium Kościoła	138
2.1. Leon XIII – subsydiarność jako reguła wolnorynkowa	139
2.2. Pius XI – subsydiarność jako ochrona wolności i podmiotowości	148
2.3. Pius XII – subsydiarność jako warunek pokoju	153
2.4. Sobór Watykański II – subsydiarność jako realizacja dobra wspólnego ...	159

2.5. Jan XXIII – subsydiarność jako reguła gospodarcza i międzynarodowa	166
2.6. Paweł VI – subsydiarność jako „zasada horyzontalna”	174
2.7. Jan Paweł II – subsydiarność jako artykulacja solidarności	181
2.8. Benedykt XVI – subsydiarność jako „szczególny przejaw miłości”	190
2.9. Podsumowanie	199
ROZDZIAŁ IV	
WSPÓŁCZESNY KONTEKST INTERPRETACYJNY SUBSYDIARNOŚCI	204
1. Społeczeństwo zdeorientowane	205
1.1. Zewnętrzne (społeczne) objawy kryzysu	207
1.2. Wewnętrzne (osobowe) objawy kryzysu	225
2. <i>Socialitas</i>	237
2.1. Społeczeństwo relacji – relacje w społeczeństwie	239
2.2. Społeczeństwo obywatelskie i jego modele	252
ROZDZIAŁ V	
SUBSYDIARNOŚĆ JAKO RE-KONSTRUKCJA RELACJI	270
1. Konkretyzacja subsydiarności	272
1.1. Subsydiarność w społeczności świeckiej	273
1.2. Subsydiarność we wspólnocie Kościoła	291
2. Społeczeństwo komunii	302
2.1. Kształt społeczeństwa a duchowość człowieka	305
2.2. Wertykalno-horyzontalny wymiar relacji społecznych	314
ZAKOŃCZENIE	324
BIBLIOGRAFIA	328
SUMMARY	374
ZUSAMMENFASSUNG	377
SOMMAIRE	381

TABLE OF CONTENTS

LIST OF ABBREVIATIONS	11
INTRODUCTION	17
CHAPTER I	
IDEA AND PRINCIPLE OF SUBSIDIARITY	29
1. Analysis of the notion of subsidiarity	30
1.1. Semantic meaning of the notion of subsidiarity	31
1.2. Subsidiarity as the idea and a social principle	37
2. Towards a definition of subsidiarity	51
2.1. Tool and organisational aspect of subsidiarity	52
2.2. Moral and competence aspect of subsidiarity	60
CHAPTER II	
HISTORIC INTERPRETATIONAL TRENDS OF SUBSIDIARITY	73
1. Subsidiarity in the interpretation of a cultural-and-lay trend	75
1.1. Johannes Althusius from Emden	76
1.2. Thomas Hobbes, John Locke and utilitarians	83
1.3. Alexis de Tocqueville and Pierre-Joseph Proudhon	89
1.4. Followers	91
2. Subsidiarity in the interpretation of a cultural-and-religious trend	93
2.1. Saint Thomas Aquinas	98
2.2. Wilhelm von Ketteler	106
2.3. Heinrich Pesch	110
2.4. Followers	114
CHAPTER III	
PERSPECTIVE OF THE CATHOLIC SOCIAL TEACHING	118
1. Biblical inspirations of subsidiarity	120
1.1. The primal state of happiness (Genesis 2:18-24)	122
1.2. Jethro's advice (Exodus 18:18-22)	125
1.3. Healing of an epileptic (Mark 9:14-29)	127
1.4. The parable of the talents (Matthew 25:14-30)	129
1.5. Multiplication of bread (Mark 6:32-44)	132
1.6. Preaching of Saint Paul the Apostle	134
2. Principle of subsidiarity in the Magisterium of the church	138
2.1. Leo XIII – subsidiarity as a free-market principle	139
2.2. Pius XI – subsidiarity as a protection of freedom and subjectivity	148
2.3. Pius XII – subsidiarity as a condition of peace	153
2.4. The Second Vatican Council – subsidiarity as implementation of the common good	159

2.5. John XXIII – subsidiarity as an economic and international principle ...	166
2.6. Paul VI – subsidiarity as „a horizontal principle”	174
2.7. John Paul II – subsidiarity as articulation of solidarity	181
2.8. Benedict XVI – subsidiarity as „a particular manifestation of love”	190
2.9. Recapitulation	199
CHAPTER IV	
CONTEMPORARY INTERPRETATIVE CONTEXT OF SUBSIDIARITY	204
1. A confused society	205
1.1. External (social) symptoms of the crisis	207
1.2. Internal (personal) symptoms of the crisis	225
2. <i>Socialitas</i>	237
2.1. Society of relations – relations in a society	239
2.2. Civic society and its models	252
CHAPTER V	
SUBSIDIARITY AS RE-CONSTRUCTION OF RELATIONS	270
1. Making subsidiarity concrete	272
1.1. Subsidiarity in a lay society	273
1.2. Subsidiarity in a community of the Church	291
2. Society of the communion	302
2.1. Shape of a society and human spirituality	305
2.2. Vertical-and-horizontal dimension of social relations	314
CONCLUSION	324
BIBLIOGRAPHY	328
SUMMARY	374
ZUSAMMENFASSUNG	377
SOMMAIRE	381